

Začarani krug straha i torture

Osuđivanje žene koja ne napušta nasilnika još je jedan dokaz nerazumevanja mehanizama nasilja. Reč je o predrasudi, a posledice koje nosi sa sobom ženu pogađaju u dve smeru: u njenom mikrookruženju i u okviru institucija

Pitanje koje se često može čuti je zašto žena ne napusti nasilnog partnera. Čak i uz razumevanje situacije u kojoj se ona nalazi, okolina i posmatrački vide rešenje u jednostavnom prekidu veze. Nakon jednih, pa drugih, pa više narednih preživljenih batina, izbacivanja iz kuće ili zabrana slobodnog kretanja i odlučivanja, rodbina i prijatelji počinju da je osuđuju, i ona neretko gubi njihovu dragocenu podršku – upravo za očuvanje kapaciteta da se odupre nasilju.

Osuđivanje žene koja ne napušta nasilnika je još jedan dokaz nerazumevanja mehanizama nasilja. Reč je o predrasudi, a posledice koje nosi sa sobom ženu pogađaju u dve smeru: u njenom mikrookruženju i u okviru institucija. Okruženje žene, koje uključuje ostale članove porodice i familije, njenu primarnu porodicu, prijatelje, komšije, kolege i poznanike, često ima izgrađen stav o njenom trpljenju – “da joj je teško, ona bi otišla”. To dalje prouzrokuje neosetljivost na njen problem, odsustvo reakcije ili umanjivanje ozbiljnosti situacije u kojoj se ona nalazi. U nastavku, ona počinje da razmišlja kako je sramota to što je dugo ostajala u nasilju, i počinje sve ređe da se obraća i poverava drugima.

A ZAŠTO TE TUČE

Institucije, s druge strane, čak i kad adekvatno reaguju, neretko postavljaju otvoreno pitanje ženi zašto ranije nije odreagovala ili zašto se vraćala. U društvima koja generalno imaju povišenu toleranciju nasilja, nalaze se različiti načini “razumnih objašnjenja” kako do nje dolazi: uverenja o podjednako ulozi i odgovornosti dve strane u konfliktu prenose se i na situaciju nasilja. I u okviru psiholoških i psihoterapeutskih postupaka u praksi može se naići na neosetljivost na odnose moći u okviru porodice,

pa se može čuti o stručnim preporukama ženama da koriguju svoje ponašanje radi promene dinamike u porodici, pritom videći odgovornost za nasilje delimično i kod same žene. Nerazumevanje mehanizama nasilja utiče da se u mnogim slučajevima predstavnici institucija odnose prema ženama okrivljujući ih za prethodne neuspehe u odlukama o napuštanju ili prijavljivanju nasilnika, što za posledicu ima nepoverenje žene u institucionalni odgovor, pa samim tim i odustajanje od te vrste pomoći.

Stvarni razlozi zašto žene ne napuštaju nasilne partnere (na vreme) različite su prirode: neki su vezani za navedene reakcije institucija, drugi za psihološke mehanizme odnosa žene prema nasilnom partneru – to su posledice samog nasilja, kao što su emocije straha i bespomoćnosti, treći za radni status i finansijske mogućnosti žene.

Već je spomenuto da je odgovor institucija u našoj državi neadekvatan ili spor, sudski postupci se odugovlače godinama, reakcije policije i centara za socijalni rad često nisu u skladu s protokolima vezanim za postupanje u slučajevima nasilja. Zato se bespomoćnost koju žene osećaju samo uvećava neuspešnim pokušajima aktiviranjem institucija, mnoge čak i ne kreću u postupke i prijave jer ne veruju u uspeh.

Preživljavanje nasilja nužno izaziva osećanja i doživljaje koji umanjuju psihološke resurse i snagu ženama. One su i same u preispitivanju, i neretko okrivljuju sebe da su same na neki način izazvale ono što im se dešava. Verovanje da će biti bolje i emotivna povezanost s partnerom, iako će biti potpuno neshvaćena od onih koji posmatraju sa strane, važni su razlozi ostanka u vezi s nasilnim partnerom. Mnogima je to vrlo teško da razumeju, i osuda najčešće dolazi s te strane

(tada se često zaboravlja čija je zapravo odgovornost – mediji naročito prednjače u tome, i mnogo više prostora poklanjaju udubljanju u odluku žene da ostane u nasilju nego samom nasilniku i onome što on čini).

ČUTI I TRPI

Tradicionalne uloge žene i očekivanja od braka duboko su usađeni u društvu, pa i same žene nekada veruju u to: da bi trebalo malo da “pretrpe” zarad očuvanja braka, da je važnije da porodica ostane celovita, i da su to “nesuglasice koje će proći”, da je to zato što partner trenutno “nema posao”, “pod stresom je na poslu”, “bolestan je od šećera (ili nečeg drugog)”... Osim njenih uverenja, tu su i verovanja njene bliže okoline koja treba da joj bude oslonac: roditelji i rodbina često žive po implicitnom uverenju da ga je žena, “kav god da je, sama birala”, “kad se udala i otišla, da se ne vraća”, “nije uspevala da sačuva brak” i slično. Ovako ogoljene, navedene rečenice će mnogi odbaciti, ali istina je da se ispod slojeva ponašanja i uverenja kriju upravo ovakve, neizrečene norme.

U savremenim društvima se smatra neprihvatljivim da deca budu razlog ostanka u nasilju ili u lošem braku. Istina je da nasilje prema majkama pogađa decu i onda kad nije direktno izvršeno nad njima. Deca koja svedoče nasilju posredno su pogođena njime, i veća je verovatnoća da će se kod njih razviti plašljivost, nesigurnost, manjak samopouzdanja ili depresija. U nekim slučajevima deca će model prepoznati u nasilniku, i sama će kasnije razviti nasilno ponašanje, dok će se kod druge povećati tolerancija na nasilne situacije, pa je veća verovatnoća da će i sama kasnije biti u vezi s nasilnim partnerom. Međutim, kad žena odlaže izlazak iz nasilja zbog dece, to čini iz razloga koji su dobrim delom utemeljeni u realnosti:

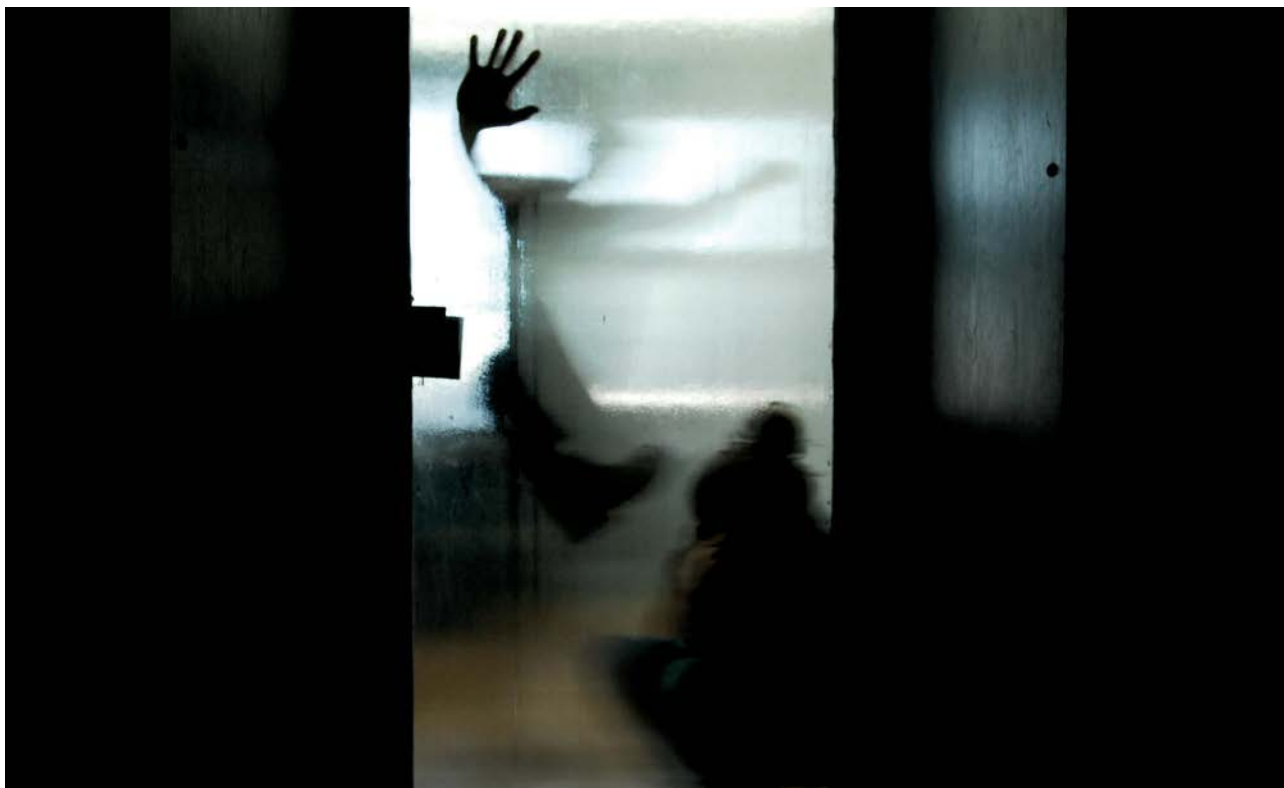

Foto: M. Milenković

nakon započinjanja uključivanja institucija u dodeljivanje starateljstva kreće mukotrpan period ispunjen nastavljanjem nasilja, samo je način vršenja drugačiji – preko dece. Jedna od najčešće spominjanih rečenica je pretnja nasilnika da će oduzeti starateljstvo nad decom (uz pozivanje na poznanstva i veze koje zaista ima ili samo tako predstavlja). Ova pretnja je direktno u službi kontrole ponašanja žene, budući da izaziva intenzivan strah od gubitka dece. Mnogi nasilnici prete neosnovanim pretnjama, ali pošto žene u velikom procentu nisu upoznate s procedurama, poveruju da on to zaista može ostvariti. Kada se, uprkos tome, pokrenu postupci, dešavaju se brojni susreti žene i nasilnog partnera prilikom viđanja dece. To je još jedan trenutak koji se koristi za vređanje, pretnje, zastrašivanje, pa čak i fizičko nasilje.

Ono što je realnost u situaciji nasilja jeste strah žene za sopstvenu bezbednost, telesni integritet, zdravlje i život. Kad je reč o fizičkom nasilju ili pretnjama njime, najvažniji faktor je upravo ovaj – zastrašena da će je nasilnik povrediti, žena odustaje od odlaska ili bilo kakve reakcije. Mada je nekako ovaj aspekt ostajanja u nasilnoj vezi najviše zanemaren, jer većina kreće od pretpostavke da se nasilje završava ako su supružnici ili partneri

razdvojeni, iskustvo pokazuje da je nasilni partner najopasniji upravo kada ga žena napusti ili kada najavi odlazak. U tom trenutku nasilje postaje intenzivnije, jer on pokušava da zadrži kontrolu nad njom. Najveći broj ubijenih žena je od strane bivših partnera: one su većinom bile razvedene ili u procesu odlaska. To svakako ne znači da je žena bezbedna ako ostane u nasilju i da treba podržati nereagovanje, ali je za siguran odlazak neophodno dobro planiranje, podrška okoline i pravovremen odgovor institucija. Njen strah je utemeljen i nikako nije bezrazložan. Zato je za bezbednost žene najbitnija adekvatna zaštita nadležnih organa – policije, centara za socijalni rad i suda.

Ovde je važno da se razume činjenica da strah koji žena doživljava i koji je ponekad paralize dolazi kao logična posledica pretnji koje joj upućuje nasilnik. Izazivanje straha je istovremeno i cilj i sredstvo kontrole u nasilju. Konačno, veoma čest razlog što žene ne izlaze iz nasilnog odnosa jeste ekonomska zavisnost. Ako nije zaposlena i nema izvor prihoda, naročito ako ima decu, šanse da će se odlučiti na korak napuštanja drastično padaju. Čak i ako je žena zaposlena, nesigurnost u stabilnost posla i nedovoljni prihodi mogu je kočiti u ovoj odluci.

Odluka o napuštanju bilo koje zajednice, pa i one u kojoj je partner nasilan, ne donosi se samo iz pozicije pretrpljenog nasilja, već i iz mnogih drugih doživljenih u zajedničkom životu. Kako ni zlostavljanje ne počinje odmah nego postepeno, tako postoje druge spona i veze izgrađivane godinama. Žena se može podsećati lepih trenutaka i nadati se da je nasilno ponašanje privremeno, te da je više odlika situacije nego osobe s kojom deli zajednički život.

Ali čak i kad se nasilje toliko intenzivira i postane učestalo, pobrojani faktori zahtevaju da se svaki pojedinačno razreši kako bi odlazak bio fizički ili psihološki omogućen. Žena najpre prepoznaje, zatim promišlja i na kraju reaguje: ona ne ostaje zbog toga što je "slaba ličnost", već zato što je izlazak iz nasilja proces koji ima svoj razvojni tok. Retki su slučajevi odlaska iz prvog puta, mnogo su karakterističnije situacije više odlazaka i povrataka – sa svakim sledećim žena je bliža konačnom napuštanju. Važno je da ona sama ili bliske osobe ne izgube poverenje u njenu sposobnost da prepozna pravi trenutak da izađe iz nasilnog odnosa – verovanje drugih u njenu snagu i poštovanje ličnog odlučivanja osnažiče je i ubrzati proces izlaska iz nasilja. ¶

DANKA SPASOVSKI

Članak je objavljen u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.